

Tanımak
Hüseyin Tilbe

Bugün Zakarya Mildanoğlu “Tanımak” kelimesinin altını çizdi. Belki de iki ulus arasında süregelen dargınlığın ilacı bu kelimenin altında yatıyor. Neden mi?

Sene 2008, Ortaköy’de bir devlet okulunun Sosyal Bilgiler öğretmeniyken tesadüfen gene Ortaköy’de bulunan bir Ermeni Okuluna görevlendirildim. İki okul arasındaki mesafe taş çatlasa üç yüz metre; hatta çocukların bazıları aynı mahallede yaşıyorlardı. Bir gün Ermeni öğrencilerimden biri; “Sizden önce Türk okulunun öğrencileri okulumuzun önünden geçerken bize yumurta atarlardı. Artık atmıyorlar!” dedi.

Yani benim her iki okulda da çalışıyor olmam bile iki farklı toplumun minicik bir grubu arasında, farkında bile olmadan gizli bir iletişim sağlamıştı. Zaman ilerledikçe iki farklı okulun öğrencileri, karşılıklı olarak birbirlerini merak etmeye, birbirlerine dair sorular sormaya ve birbirlerini tanımaya çalıştıklarını yaşayarak gördüm. Buraya gelmek istememin de tam olarak sebebi bu diyebilirim. Çünkü biz öğretmenler olarak birbirimizle iletişime geçtiğimiz, birbirimizi tanıdığımız, anladığımız oranda birbirimizi anlatabiliriz.

uzun yıllar inkârcı bir politika izlediğinden bahsetti. Gerek Hrant DİNK’in öldürülmesinden sonra ortaya çıkan tepkiler ve bu tepkilerin farklı etnik gruplar tarafından desteklenerek bir çığ gibi büyümesi, gerek Kürt halkının kimlik ve hak arama mücadeleleri, son zamanlarda Türkiye’de konuşulmaya dahi cesaret edilemeyen bazı konular hakkında daha cesurca seslerin yükselmesini sağladı. Bu sebeple Türkiye toplumları olarak bizim, geçmişimizle, yanlışlarımızla, eksikliklerimizle yüzleşebileceğimize ve elimizden geldiğince bunu onarabilecek olgunluğa erişebileceğimize olan umudum kuvvetli.

Farklı fikirlerin ve farklı kültürlerin, farklı dinlerin ve kökenlerin aslında birbirine benzeşen oldukça fazla noktalarının olduğunu gördüm. Benzerliklerimizi tanımanın yanı sıra farklılıklarımızı da hoş görmeli ve bu çeşitlilikten zevk alabilmeliyiz. Ermenistan’a geleli henüz iki gün oldu ve ilk geldiğim andan itibaren Ermenistan benim üzerimde oldukça pozitif duygular oluşturdu. Bu, umudumu ve mutluluğumu zamanla, yeni arkadaşlarla tanıştıkça arttırarak devam ettirdi. Umuyorum ki, her birimiz dalga etkisi yaratarak bu pozitif duyguları toplumlarımıza YAVAŞ GAMATS ulaştırabiliriz. Belki şimdi değil, belki hemen değil ama gelecekte...

Ճանաչում
Հյուսէյիլ Թիլբէ

Այսօր Զաքարիա Միլդանօղլուն “Ճանաչել” բառն ընդգծեց: Գուցէ երկու ժողովուրդներին միջև տեսական բարկության դեղը այս բառի մեջ է թաքնված: Սակայն ինչն է:

2008 թ.-ին Օրթաթյոյ յուսմով գտնվող մի պէտական դպրոցում հասարակագիտությունի դասավանդելիս պատահաբար նույն Օրթաթյոյ յուսմով գտնվող մի հայկական դպրոցում էլ էի աշխատում: Երկու դպրոցների միջև հեռավորությունն ամենաշատը թող երեք հարյուր մետր էլ չէր, երեխաներից ոմանք անգամ նույն փողոցում էին ապրում: Միօրիմ հայ աշակերտներինց մեկը խոստովանեց. «Ձեզնից աջ թորքական դպրոցի աշակերտները մեր դպրոցի դիմացով անցնելիս անպայման ձուներեն տում մեզ վրա: Այլևս չեն նետում»:

Ասել է թե՛ իմ երկու դպրոցներից յուրաքանչյուրում աշխատելիս անգամ երկու տարբեր հասարակությունների փոքրիկ մի խմբի միջև, առանց նույնիսկ դադի տակցելու, գաղտնի հաղորդակցությունն էր ակնացվել: Ժամանակի ընթացքում ակնատեսեղա, թե ինչպես երկու տարբեր դպրոցների աշակերտները սկսեցին փոխադարձ հետաքրքրությունն արթնացնել միմյանց նկատմամբ, մեկմեկու առընչվող հարցեր տալ փորձելով ճանաչել միմյանց: Այստեղ գալուստանության պատճառն էլ հենց սակարողեմն էլ: Քանի որ մենք, որպես սոսուցիներ, միմյանց հետ հաղորդակցվելու, միմյանց ճանաչելու, հասկանալու հնարավորությունն ընդհանրապես պարեզներում ենք կարողանում խոսել մեկմեկու մասին: Բացի այդ՝ այսօր էմ էլ Քուրման կրթության համակարգերը որպես «քաղաքացի մեկմեկու առընչվող հարցեր տալ փորձելով ճանաչել միմյանց: Այստեղ գալուստանության պատճառն էլ հենց սակարողեմն էլ: Քանի որ մենք, որպես սոսուցիներ, միմյանց հետ հաղորդակցվելու, միմյանց ճանաչելու, հասկանալու հնարավորությունն ընդհանրապես պարեզներում ենք կարողանում խոսել մեկմեկու մասին: Բացի այդ՝ այսօր էմ էլ Քուրման կրթության համակարգերը որպես «քաղաքացի արտադրելու վայր» բնութագրեց: Այս առումով իշխանությունները ստեղծում են սեփական գաղափարախոսություններին համահունչ իրենց իսկ պէտական պատմությունը, և դատելի դասավանդում են: Սակայն մենք՝ ոսոցիներս, փոքրիկ շփումներով ու քայլերով անգամ առաջանալիս, տերն ենք այն մեծ գործերի, որում անակեփելու թորքերին հայերի միջև առկա այս տարբերություն: Կրկին՝ այսօր Մուրաթ Բելգեն խոսեց թորքի այրիներ կարտարիներ ձգվող ժխտման քաղաքականության ոսոցումն ասիքությունն էլ: Անհրաժեշտ է, որ Հրանտ Դինքի սպանությունից հետո երևան եկած և այնուհետայլևայլ էթնիկ խմբերի կողմից աշակցությունն զգա՞ծ արձագանքները ձևագնդիկի պես մեծանան,

ան հրաժեշտէ, որ քնորդ ժողովրդի
 ինքնուրույն իրավունքի համար մղվող
 պայքարը լուսաբանվի, անհրաժեշտէ, որ
 վերջին ժամանակներում թուրքի այ ու
 որոշ հարցերի շուրջ խոսելու
 խիզախութիւն պակասի փոխարէն դրանք
 վերջապէս քաջարար քաջաճարակալ նվեն: Ուստի
 մենք, որպէս թուրքիայի հասարակութիւն,
 պետք է կարողանանք առերեւել մեր
 անցյալին, սխալներին, թերացումներին:
 Ահագորակոր հույսով եմ լցված առայն, որ
 եթե հնարավոր ամենինչ անենք, ապա ունակ
 կլինենք հասուն մտեցումով
 վերանորոգելու վերստին ծաղկեցնել
 ամենը:

Այլևայլ մտքերի կզանազան մշակույթների,
 տարբեր կրոններին արմատներին շքերթում
 հանդիպում եմ իրականում միմյանց նման
 բավական աչափ կետերի: Մեր
 նմանութիւնները ճանաչելով հանդերձ,
 պետք է ունակ լինենք նաև տեսնելու մեր
 տարբերութիւնները և դրանցով նույնպէս
 ուրախանալու: Դեռևս առաջին օրերն են, ինչ
 Հայաստանում եմ, և սակայն արդեն իմ
 ժամանած օրվան իցի վերջայաստանն ինձ
 վրա շատ դրական տպավորութիւն է թողնել:
 Այս հույսս և ուրախութիւնս նոր
 ընկերներին հետծանոթանալու ընթացքին
 գուցահեռ, պիտի աճին ծավալվի: Լիահույս
 եմ, որ մեզնից յուրաքանչյուրն այս
 դրական զգացումներին ալիքը ՅԱՎԱՇ-ԿԱՍԱՅ
 կկարողանա հասցնել մեր հասարակութիւնը:
 Գուցենչ հիմա, գուցենչ միանգամից,
 սակայն ապագայում...

**Հայաստանում եմ՝ Հեռու Հարևանի մոտ
 Շեյմա Դաշեղիք**

Աղվերանում եմ: Ասել է թե՛ Հայաստանում:
 Եկել եմ մեր Հեռու Հարևանի մոտ՝ Յավաշ-
 Կամաց ամառային դպրոցի համար: Մտադիր եմ
 թուրքի ամենքին հայերենով լի մի բուն
 բարև ու սեր տանել: Որպէս աշխարհի
 արևելքում ապրող մեկը: Որպէս թուրք:
 Որպէս ուսուցիչ: Եւ ամենամերկ, ամենից
 պարզ կերպով եւ Շեյման, այստեղ եմ
 որպէս մարդ:

Երկու հարևան երկիր: Իսկ այս երկրներին
 միջև առկա սահմանը թվում է այն

**Uzak Komşuda, Ermenistan'dayım
 Şeyma Çelik**

Ağveran'dayım. Ermenistan yani. Bizim Uzak
 Komşu'ya Gamats Yavaş yaz okulu için geldim. Hepi
 topu bir avuç Ermenice ile avuç dolusu selam ve sevgi
 götürmek niyetindeyim Türkiye'ye.

Dünyanın doğusunda yaşayan biri olarak. Bir Türk
 olarak. Bir öğretmen olarak. En çıplak haliyle ben
 Şeyma, insan olarak buradayım.

İki komşu ülke. Aralarındaki sınır ise Aras nehrinin bile
 paklayamayacağı cinsten. Turnadan memlekete, yâre

տեւակնեքից է, որ Արաքս գետն անգամ ունակ
չէ մաքրելու: Կոնունկի միջոցով երկրին
մտերմիկ քարն փոխանցող, «ջան»-ին նույն
կերպ «ջան» ասող երկու ազգ: Այս ցավի, 100-
ամյա այս սպանմանի ցավացունց ձայնի
պատճառով ոչ կոնունկեքի հանդէպ մեր
միամիտ մտեցուն մից ենք տեղի ակն չէլ
միմյանց ջանասելն ենք լսում: Մակայն ահա
հաղթահարելու եկել ենք: Մի շարք հայ երի
տեմ գտել, որ իմ քանդված, տակնու վրա եղած
հայ երեւելու ելիս՝ ուրախութիւն յայն հից
աչքերը փայլում են: Ահա այս է
երկխոսութիւնը: Ահա հիմնեցիք այն,
հիմնում ենք: Սովորում ենք, թե
երկխոսութիւնն հիմնելով՝ ինչպէս պիտի
աճեն հայն թուրքուսանողները: Թվում է
կրթութիւնն համակարգերը չեն
բավակնացնի մարդուն մարդարձելու
համար, ուստի, էմպատիա դրսևորելով,
ստեղծում ենք մեր սեփական կրթական
համակարգերը:

Շարգելի Ջաքարիա Միլիանովիչի սիրտն
արյունող գեկույցից սովորելու մի բան
կա: Եկեղեցին ախոռ, խաչքարն արածող
կենդանիներն համար աղիքարի վերածելն
անգամ չի բավում Անատոլիայում հայկական
ժառանգութիւնը վերացնելու համար:
Ասենք թե՛ փլվել է սուրբ Կարապետը: Ահա
սակայն «Սուրբ Կարապետեմ գնացել» երգն
ինչպիտի անենք: Պետք է լսել, պետք է
լսել ի դարձնել, պետք է ասել՝ այստեղ էին:

Ահա այստեղ էմ՝ չայստանում: Թեկուզ
սուրբ Կարապետին չէ, բայց Ստամբուլին,
Պոլսին կոնունկի պէս քարն տանելու համար:
Սուայի հետ, Լուսինեի, Մաթենիկի հետ
կամաց-յավաջ մի քարեկանութիւն սկսելու
համար: Չէ՛ յ հարևան, Անիից քարնունես՝
սսելու համար:

**“Benim de Ermeni arkadaşlarım var!”
Nuray Sakarya**

“Benim de Ermeni arkadaşlarım var!” çok kişiden
duymuşuzdur bu sözü, tam da “ayrımcılığa maruz kaldılar”
cümlesini kurduğumuz anda. Devamında da “gayet iyilerdi”
gibi bir cümle daha gelir. Sahi nedir bu ayrımcılık?
Zakarya'nın Anadolu'da Ermeni Kültür İzleri başlıklı
sunusunu izlerken bunlar geldi aklıma. Bir kilisenin,
Ermeniler için kutsal olan bölümüne kondurulmuş
tuvaleti ya da başka bir kilisenin yerin altında kalan
kısımlarının ahır veya depo olarak kullanıldığını
gördüğümde anlıyorum ‘ayrımcılık’ nedir. Camilerin
üzerine titrendiği bir ülkede, hatta ve hatta kiliselerin
camiye dönüştürüldüğü ve turlarda sanki çok sıradan bir
olaymışçasına anlatılageldiği bir ülkede ayrımcılığı
bilmemek mümkün müdür? Ancak görmezden gelmek
mümkündür.

Nasıl bir duygudur yıllar önce içinde yaşadığın bir
mahallenin bütün izlerinin kaybolması ve nasıl bir yıkımdır
bu kayboluşun içinde var olma çabası? Böyle bir yıkım
anında orada yaşayan bir Ermeni olduğumu hayal ediyorum.

selam gönderen, 'can'a aynı şekilde 'can' diyen iki
millet. Ne turnalara naif sığımsımızdan haberdarız, ne
de can dediğimizi duyarız sancıdan 100 yıldır inleyen
sınırın sesi yüzünden. Aştık geldik. Çat pat Ermeniceme
gözleri ışıldayarak sevinen Ermeniler buldum. Diyalog
işte bu. Kurduk, kuruyoruz. Diyalog kuracak Türk ve
Ermeni öğrenciler nasıl yetiştirilir, öğreniyoruz. Eğitim
sistemleri insanı insan yapmaya yetmeyecekmiş meğeri
Kendi eğitim sistemlerimizi empati yaparak yazıyoruz.

Sayın Zakarya Mildanoğlu'nun can acıtan sunumundan
öğrendiğin bir şey var. Kiliseyi ahır, khaçkarı tuz taşı
yapmak bile Ermeni varlığını silmeye yetmiyor
Anadolu'dan. Diyelim ki yıkıldı Surp Garabed. Ya,
“Surp Garabed'e gitmişim” diyen şarkıyı ne yapmalı?
Dinlemeli, dinletmeli, buradaydılar demeli.
İşte burada Ermenistan'dayım. Surp Garabed'e değilse
de, İstanbul'a. Bolis'e turna gibi selam götürmek için.
Sona ile Lusine ile Satenik ile gamats yavaş bir
dostluğun başlaması için. Ey komşu, Ani'nin selamı var
demek için.

**«Ես էլ հայ ընկերներ ունեմ»
Նուրայ Սաքարյա**

«Ես էլ հայ ընկերներ ունեմ»՝ կարծես
շատերից ենք լսում այս բառերը, և հենց
«նրանք խորակնութիւնն են երթարկվել»
նախադասութիւնն արտասանելու պահին:
Չէտնում է շարունակութիւնը
«բավակնացնիլ ավն էին» նախադասութիւն
պէս մի բան: Իրականում այդ ինչ
խորակնութիւնն մասին է խոսքը:

Ջաքարիայի՝ «Անատոլիայում հայկական
մշակույթի հետքերը» խորագրով
գեկույցը լսելիս՝ սրանք եկան մտքիս:
Երբ ես տեսնում եմ, թե ինչպէս հայ երի
տանց կազմակերպելու օգտագործվում է
որպէս գուրդարան, իսկ մեկ այլ եկեղեցու
գետնի տակ մնացած մասը՝ որպէս ախոռ
կամ պահեստ, ես հասկանում եմ՝ ինչ
սսել է «խորակնութիւնն»: Մզկիթներն
վրադողացող մի երկրում, հատկապէս
եկեղեցիները մզկիթներն վերածող և
շրջայց երիւնայդ իրողութիւնն այսպէս
շատ սովորական, հերթական մի

İlk kazmanın vuruluşunu evim dediğim bir yapının taşına. Sonra bir tane daha, bir tane daha, bir tane, bir... Tak tak tak... Bu sistematik vuruşlar bile yetmiyor ki yıkmaya, birilerinin dinamit dediğini duyuyorum. Daha mı katlanılırdır aniden yok olması anıların, yavaş yavaş içine işlemesinden bu yok edilmişin tak tak seslerinin?

Hiç akrabamın olmadığını hayal ediyorum. Yalnızca çoğalmaktan mütevellit süregelmiş torun torba çokluğu... Tabi ki buna da şükrediyorum. Ama işte insan dediğin sosyal bir canlı. Soruyorlar çocuklara, okullarda, iş yerlerinde, akrabaların nerede, nerelisiniz diye. Bir yer var elbet bizim de geldiğimiz; ancak diğerlerinden farkı, artık olmaması o yerin, o yerlilerin.

Komşularımız, arkadaşlarımız var şimdi İstanbul'da. Geçmişimizi dile getirmeden, keyifle şimdiyi yaşadığımız, bazen de mış gibi yaptığımız, komşularımız, arkadaşlarımız var şimdi. Eviçlerine sıkıştırdığımız acılarımızdan habersiz, seslerini duyar gibiyim: "Bizim de Ermeni arkadaşlarımız var."

Yazıyı kendim olarak bitirmeye çalışırsam, burada tekrar ve tekrar farkına vardığım nokta: Anlamak. Anlamak için de dinlemek, söyleyenin ne anlattığına yüreğini açmak, kaçmamak. Ezilen, eziyete uğramış, uğramakta olan bir grubun, bir insanın anlattığı acıya hangi cüretle bizim de arkadaşlarımız var, acı çekmiyorlar diyebiliriz ki?

Kendi acısının farkında olan başkasının acısına da açık olur. Kendimize yaklaşımdan korkmayalım.

Հարևաններին հետարդեն ծանոթ եմ... Դիանա Ղազարյան

Ի դեպ ես արդեն թուրք ծանոթներուն եմ: Ընկերներ չեմ ասի, քանի որ դեռ ժամանակ ունենք ընկերանալու և լիարժեք այդ կարգավիճակով շփվելու համար: Երեկվանից թուրք <<հարևաններին>> հետհասցրել եմ ծիծաղել, զվարճանալ, երգել, ճաշել, զբոսնելու հիշողություններ հավաքել: Երբ Հայաստանի մասնակիցներով հասանք հյուրանոց, շատերու համբերի արհեստագործներն էին թեթև թուրքերը արդեն ժամանակ են, ինչպիսիք են նրանք: Նրանց հանդիպեցի և հասկացա. մենք նույնն արդիկ ենք՝ առանց որևէ արտաոց տարբերակումների, պարզապես մեզ պատմություններ ու նորեր գրություններ քաղաքներում ենք բաժանել: Նախքան նրանց հանդիպելը մտածում էի, ինչպես ենք շփվելու կամ զբոսնելու ենք իրար հետ, թե պատմական հուշերն ու մեր սկզբներ թուրք չեն տա առանց հիշատակումների խոսել:

Կարծրատիպերից մեկը կոտորվեց. մենք կարող ենք զբոսնել անգամ առանց խոսքերի և թարգմանչի, ժպիտով էլ մտքեր են փոխանակվում: Առջին ճաշի ավանդույթն էլ խախտվեց. Ընթրիքի սեղանի շուրջ այլևս ազգային տարանջատում չկա, միասին ճաշում ենք, իրար հարցնում ու տեսնում երիտասարդները, միմյանց

պատմություն պես պատմող երկրում արդյոք հնարավորություն կա չհասկանալու ինչ է խորակնությունը: Բայց անհասկանալի է հնարավոր է:

Այդ ինչպիսիք զգացում է տարիներ առաջ քնապրած փողոցի բոլոր հետքերը կորսված գտնել, և ինչպիսիք աղետ է այդ կորստի մեջ լինել ջանալը: Պատկերացնում եմ, եթե ես այդ աղետի ժամանակ այնտեղ ասպրոզի հայ լինեի: Ահա առաջին հարվածը իմ տան շինությունը քարին: Հետո մեկ հատ էլ, ու նորից մեկ հատ էլ, և նորից, նորից... Թը՛խկ, թը՛խկ, թը՛խկ... Այս շարունակական հարվածներն անգամ չեն բավականացնում շինությունները տապալելու համար. ակնառիվ է հասնում, թե ունեկը անգամ դիմամիտ է պայթեցրել: Դեռ երկար պիտի դիմանանք հանկարծակի ջնջված հուշերի, կամաց-կամաց, այս դանդաղ շնչացման հատիկ-հատիկ թխկ թխկ ոցներին:

Կոմսուրալմա արտկ տանս օլդում... Diana Khazaryan

Benim artık Türk tanıdıklarım var. Arkadaş demeyeyim, çünkü daha birbirimizi tanıyıp arkadaş olmaya vakit var. Dünden itibaren Türk "komşularıyla" beraber güldük, eğlendik, şarkı söyledik, yemek yedik, gezdik ve artık ortak anılarımız var. Ermeni katılımcılarla birlikte otele geldiğimizde, hemen birbirimize soru sormaya başladık: Acaba Türkler geldiler mi, acaba nasıl insanlar? Onlarla karşılaşınca, bizim gibi olduklarını anladım, aramızda önemli bir fark yok; sadece tarih ve felaket yüzünden birbirimizden ayrıldık. Tanışmadan önce, hep birbirimizle nasıl iletişim kuracağız ya da nasıl sohbet edeceğiz, tarihte yaşananlardan söz etmeden nasıl konuşabileceğiz diye düşünüyordum. Önyargılarımdan biri kırıldı: biz konuşmadan da, çevirmensiz olmasa da konuşabiliriz. Gülümsediğinde de iletişim kurabiliyorsun.

İlk önyargılar, yemekte, aynı gelenekler olduğunu görünce kırıldı: akşam yemeği yerken masada artık hiç bir ayrımcılık kalmamıştı. Artık beraber yemek yiyoruz, birbirimize yemeklerin Ermenice ve Türkçe isimleri soruyoruz, yemek yeme gelenekleri hakkında konuşuyoruz.

պատմում մեք ազգային կերակուրներին
 մասին: Չէի պատկերացնի, որ թուրք
 առակակցիս հետ առաջին հանդիպումս
 առանց տարածայնությունների և
 պարզաբանումների կլինին, քայքայեց
 ինդիաները չեն եղել, ու կարծում եմ այս
 փոխընդունների և երկկողմանի
 մեկնաբանությունների միջոցով, ամեն
 ինչ հարթ է ընթանալու: Նրանցից շատերը
 լուր ընդունում են չեն ընդվզում իրենց
 նախնիների արած ոճրագործությունը
 չժխտելով և այս հանգամանքը առավել է
 խթանում նստել նրանց հետ մեկսեղանի
 շուրջ, քննարկել, որոշել, լուծել:
 Ուրախալի է, որ քուրդ և արաբ մասնակիցներ
 էլ կան, նրանց հետ նստեցք է գրուցել,
 մշակություն այն առանձնահատկություններին
 ներկայիս իսրայիլիական ծանոթանալ, քանի
 որ նման հնարավորությունն չգիտեմ մեկ էլ
 երբ էլ ինքուր:

Շատերը կկարծեն, թե ինձ համար հեշտ է շատ
 միջական շփվել թուրք մասնակիցներին հետ,
 քայքայի րականում դժվար է երկխոսել մի
 պետություն քաղաքցիներին հետ, որը ժխտում
 է իր կատարած ոճրագործությունը, որի
 միջազգային ճանաչումը քերականք է, 20-րդ
 դարի այդ ոճրագործության դատապարտողն
 ու ողջ աշխարհին իլուր հայտարարող
 մարդկանցից մեկն էլ դու ես: Դժվար է,
 դժվար է անգամ գրել, քայքայեց ամանակն է,
 երկու կողմերի միջոցով լուծել ինդիաները,
 եզրեր գտնել, համագործակցել, ընդհանուր
 հայտարարի գալ:

Türk akranlarımla ilk karşılaşmamın bu kadar sorunsuz
 ve kendimi ifade etmekte zorlanmadan geçeceğini hiç
 hayal etmemişim. Henüz hiç bir sorun yaşamadık,
 uzlaşma ve karşılıklı konuşmayla her şeyin şahane
 olacağını düşünüyorum. Onların çoğu atalarının
 işlediği suçu inkar etmiyor ve bu bağlamda, onlarla bir
 yuvarlak masanın çevresinde toplanarak tartışmak,
 anlaşmak ve çözüm üretmek çok daha kolay olacak.
 Kürt ve Arap katılımcılarının olmasına da çok
 sevindim, onlarla da konuşmamız lazım; kültürel
 farklılıklarımızı ve şimdi yaşanan sorunlarla
 öğrenmemiz lazım, çünkü ileride böyle bir fırsatı ne
 zaman buluruz, bilmiyorum.

Bazı insanların Türklerle kolayca iletişim kurabildiğini
 görüyorum. Ama benim için zor. Çünkü ben, 20.
 yüzyılda yaşanmış bu felaketi bütün dünyaya anlatan
 insanlardan biriyim ve benim hayalim, felaketin
 uluslararası düzeyde tanınması. O yüzden, suçunu inkar
 eden bir ülkenin vatandaşlarıyla diyalog kurmak çok
 zor. Zor, yazı yazması da zor, ama artık zamanı geldi:
 iki tarafın da çabalarıyla bu sorunun çözülmesi, işbirliği
 yapılması ve birlikte ortak noktalarını bulmaları
 gerekiyor.

**Յակ աշ -կ ամ աջ .
 Մննա Մն աջ ակ անյ ան**

Տաքսիով հասնում եմք Աղվերան: Մտանում
 ենք մեր սենյակներին քանակին երբ,
 հավանում մեր սենյակները, տեղավորվում
 ու պատում եմք: Մյուր գաննան, որ լինելու է
 մեկ շաբաթյա հարկանում հիս, թակում է
 դու ու, որ միասին կարճ եմք պատման

**Yavaş-Gamats
 Sona Mnatsakanyan**

Taksiyle Ağveran'a geliyoruz. Otelde odalarımızın
 anahtarlarını alıyoruz, odalarımıza bakıyor, eşyalarımızı
 yerleştiriyor ve bekliyoruz. Gelecek hafta boyunca oda
 arkadaşım olacak Suzanna da kısa süre sonra kapıya
 vurup içeriye giriyor. Yeni tanışan insanlar normalde

ընդհանրապես: Նոր հանդիպած մարդկանց խոսակցությունը սովորաբար թռչում է մի թեմայից մյուսին, մերը հյուսվում է կամ անդադար վերադառնում է նրանց, ու մասնաւորապէս: Չէ, Գորգը ինչէնքապատու, այլ մեր հարևան երկրից ժամանող թուրք ուսուցիչներին ու ուսանողներին: Մեկ շաբաթ շարունակ պիտի քննարկենք մեր երկրներում առկա կրթական խնդիրները, ինչպես նաև դրանու նեցած դերը երկու ժողովուրդներին հարաբերություններին կառուցման մեջ: Գործը՝ գործ, բայց յուրաքանչյուր սուսմի հավելյալ քան է փնտրում, ուսիսված չեմ լինի, եթե ասեմ, թե այս «հավելյալ» ավելի կարևոր է: Ես փնտրում եմ թուրքախոս գրուցակից, որ կտրված թուրքերեն սովորեմ էլ շնորհիբ երբեմ, էրդեմ փնտրում է իր ինքնուրույն հայկական կողմը, քանի որ ծնունդով Չունգու շիգե ու թեմեկը խոսում է այդ կողմերի մասին, ինքնանպաստանակա՞նք սրում է, որ լսի, թե Չունգու շիգե ինչ լուր կտան, ինչ նոր քանակասեն: Նայիմը փնտրում է սպառիչ պատասխաններ հայերի ու հայ մշակույթի մասին ու նեցած իր հարցերին, օրինակ՝ ինչ է նուրը հայերի համար....

Մյուզանան առաջին հանդիպումն է փնտրում թուրքի հետ, երբեք չի հանդիպել, իմ սենյակում նստած՝ Մեզեն Աքունի երգի հնչյուններին տակ, ու գումեմ ու թամսվա ստամբուլյան կյանքի սիրահարները մի քանի բառով փոխանցել ու ձևակերպում է իր նման էն, թե՛ գիտե՛ս, կարոտել եմ իրենց.....

Ջաքարյա Միլիդան օղևն իր մասնագիտությունը բերումով հայ ճարտարապետության հետքերն է նրանում ու իր կարոտներն էն, որ մեկնարկի սկզբէն դարձնում է Կեսարիան՝ իր ծննդավայրը: Հետևանքայն առկայան՝ Մուշ, Վան, Երզնկա, Մեքաստիա, Կիլիկիա, քայլում է ներսահետում ավերակներին մեջ փնտրում մեր իմացյալ ու չիմացյալ հայրենիքը: Ամեն մեծ կայանի հետ Միլիդան օղևն մի քանի բառ կամ խոսք է տակիսմեզ՝ կարծես ուզելով մեղմել իր պատմած իդանությունը.....

Ճանչնալ

Մեր քաղցր գրույցը առաջին ընթրիքին սկսում է իմ ու Շեյմայի՝ միմյանց լեզուններին հանդեպ ու նեցած հետաքրքրություն հիման վրա: Շեյման հայերեն է սովորում՝ քենդիքենդի (սիրում է մայսկն ֆետահամբառը), երգերը լսում ու չիմացած կենցաղային բառերին փոխարինել ու ենզալիս քանտեղծականանը ստգյուտեր: Քնքուշ աղջիկ է Շեյման.... բայց մեր անզլենաթուրքահայերեն նախադասություններին մեջ ես սկզբում մի պահ կորցրիք ունը, Շեյմա՛ն ու փորձված մեթոդիսդիմեցի.
-Աղընը գնեղեմեք? (ի՞նչ է նշանակում Ձեր անունը):-
-Շեյմա արարականունն, չգիտի՛նեղեմեք:-
-Հարմար թեմաբացեցի՛՞ծանթանալ ու համար:

konudan konuya atlayarak konuşur, biz ise sadece beklediğimiz insanlar hakkında konuşuyoruz. Yok, Godot’yu değil, komşu ülkemizden gelen Türk öğretmenleri ve öğrencileri bekliyoruz. Bir hafta süresince, ülkelerimizdeki eğitim sisteminin sorunlarını ve eğitimin, iki halk arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini tartışmamız gerekiyor. İş iştir tamam ama aslında herkesin bir beklentisi daha var ve bu beklentinin çok daha önemli olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ben, çat pat Türkçemin birazcık daha gelişmesi için Türkçe konuşan birini arıyorum; Erdem kendi kimliğinin Ermeni köklerini arıyor çünkü Çunguşta doğmuş. Birinin Çunguş hakkında bir şey söylediğini duyarsa hemen kulakları dikey ve merakla acaba Çunguş hakkında yeni bir haber, yeni bir bilgi var mı diye merakla dinliyor. Naim ise Ermeniler ve Ermeni kültürü hakkındaki sorularına kapsamlı cevaplar arıyor: mesela Ermeniler için nar nedir?

Suzanna bir Türk ile ilk kez tanışmayı bekliyor. Daha önce hiç Türklerle karşılaşmamış. Odamda oturken, fonda Sezen Aksu’nun şarkıları çalarken, hayatımın deneyimi olan 8 aylık İstanbul günlerimi birkaç kelimeye anlatmaya çalışıyorum ve nihayet şöyle diyorum: Biliyor musun, onları çok özledim...

Zakarya Mildanoğlu bir Ermeni mimari olarak Ermeni mimarisinin izlerini arıyor. Özlediği Kayseri’den, doğum yerinden konuşan Zakarya ile oralara gidiyoruz. Sonra, sanki bir istasyondan başka istasyona geçer gibi Muş, Van, Erzincan, Sivas ve Kilikya’ya gidiyoruz, onunla birlikte yürüyerek yıkıntılar arasında, bildiğimiz ve bilmediğimiz vatanımızı arıyoruz. Her istasyonda Mildanoğlu bize bir anahtar kelime veriyor, sanki hikayesinin acısı hafiflemek ister gibi...

Tanışma

Akşam yemeğinde Şeyma ile aramda hoş bir sohbet başlıyor. İkimiz de birbirimizin dilini çok merak ediyoruz. Şeyma, kendi kendine (bu 'kendi kendine' lafını çok seviyorum) Ermenice öğreniyor, Ermenice şarkılar dinliyor. Bu yüzden, gündelik Ermenice kelimelerden çok, şarkılardan öğrendiği şairane kelimeleri kullanıyor. Şeyma çok zarif bir kız... İngilizce – Türkçe - Ermenice karışık konuşmaya çabalarken, aniden senin adın aklımdan uçtu, sevgili Şeyma, ve ben de işe yarayacağını bir yola başvurdum:

- Adımız ne demek? (Türkçe soruyorum)
- Şeyma arabakan anun (Arapça bir isim), chgiti ne demek.
- Tanışmak için doğru konu bulmuşum.
- What does your name mean? (Adımızın anlamı ne?) diye sordu karşımda oturan yeşil gözlü genç.
- “Nice, güzel” diye cevap veriyorum ve onların çok iyi bildiği Sarı gelin şarkısının sözleriyle vurgulayarak anlatmaya devam ediyorum: “suna yar, suna yar”.
- Sırada Hüseyin var. O da gülümseyerek, elinde joker varmış gibi kendi adının anlamını masaya koyuyor:
- Huseyin means beautiful in Arabic (Hüseyin Arapça güzel demek).

-What does your name mean? (ի՞նչ է Ձեր անունը նշանակում),- իմ դիմացն ստած կանաչ այժմ երիտասարդն է:-

-nice, գյուղ էլ,- ասում եմ ու շարունակում փաստարկել «Մարը գեղին» երգի բաներով, որ իրենք շատ ավզիտեն «ուննայար, ասունայար»:-

Հիմա էլ Հուսեյնի հերթն է, ու նա իր խաղացկուն ժպիտով, հաղթական խաղաթղթի պես սեղանին է դնում իր անվան բացատրությունը.

-Huseyin means beautiful in Arabic....

Յիշե՛լ -յիշողութիւն
Շեյման իր պատրաստած թնոցն է թնոց
հանում-նվիրում ինձ:
Կը փնտրո՞ւն ին

Մանկադեմ Փընարը, որ կարծես Ֆրանսիական ֆիլմից է դուրս եկել, որոշել է անգլերեն սովորել ու անդադար չարում է

հիշողությունը՝ ճիշտ բաները փնտրել - գտնել ու համար: Եվ իմիացած թուրքերենն ու իր իմացած անգլերենը «թուրքերի մասին ի՞նչ բացասական երանգով ասացվածքներ կան» հարցը ձևափոխում են «թուրք բանի հետ կապված առաջին հիշողությունն ի՞նչ է», ու ես սկսում եմ պատմել մեր բակի «թուրքի պոպոքի» մասին, որ բարակ կեղև ունի ու դրա շիվը պապա առել էր Երևանի շուկայից՝ մի թուրքից:

Փընար, Փընար, իսկական տրագիկոմեդիա դարձանք.....

Hatırlama - Hafıza

Şeyma kendi yaptığı bileziği kolundan çıkarıp hediye olarak bana veriyor.

Arıyorlar

Çocuk yüzlü Pınar adeta bir Fransız filminden çıkmış gibi. İngilizce öğrenmeye karar vermiş ve hep doğru kelimeleri kullanmaya çalışıyor. Benim Türkçemle onun İngilizcesi yüzünden, bana sorduğu “Türkler hakkındaki olumsuz atasözleri nelerdir” sorusu, “Türk deyince aklına ilk gelen şey nedir”e dönüşüyor ve ben sokağımızdaki Türk cevizini anlatmaya başlıyorum: kabuğu incecik, filizini de dedem Erivan’daki pazardan, bir Türkten satın aldı.

Pınar, Pınar, nasıl da trajikomik bir şey yaşadık...